दलित महिलाहरुको सामाजिक, आर्थिक अवस्थामा
छुवाछुतले पारेको प्रभाव

(नयाँगाउँ गा.वि.स.का कामी जातिका महिलाहरुको एक अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता

परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत गरिएको शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ताः

लक्ष्मी पोखेल

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रिय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर

काठमाडौं, २०६७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय

समाजशास्त्र / मानवशास्त्र केन्द्रिय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

सिफारिस पत्र

त्रि.वि., मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाज शास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको निमित्त छात्रा लक्ष्मी पोखेल द्धारा तयार पारिएको दलित महिलाहरुको आर्थिक, सामाजिक अवस्थामा छुवाछुतले पारेको प्रभाव (नयाँगाउँ गा.वि.स.का कामी जातिका महिलाहरुको एक अध्ययन) नामक शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पारिएको हो । अत : यस शोधपत्रको अन्तिम मूल्याङ्कनका निम्ति सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६८।०१।१९

....

डा. शन्ध्या बस्नेत

शोधनिर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
समाजशास्त्र / मानवशास्त्र केन्द्रिय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

स्वीकृति पत्र

त्रि.वि., मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाज शास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको निमित्त छात्रा लक्ष्मी पोखरेलद्धारा तयार पारिएको दलित महिलाहरुको आर्थिक, सामाजिक अवस्थामा छुवाछुतले पारेको प्रभाव (नयाँगाउँ गा.वि.स.का कामी जातिका महिलाहरुको एक अध्ययन) नामक शोधपत्र उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधमूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

प्रा. डा ओम गुरुङ ....

विभागिय प्रमुख

डा. सन्ध्या बस्नेत

सह-प्राध्यापक ....

शोध निर्देशक

प्रा. फणिन्द्र पौडेल ....

वाह्य निर्देशक

मिति : २०६८/०१/१९

कृतज्ञता ज्ञापन

यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सर्वप्रथम गहन अध्ययन एवं समाजको जल्दोबल्दो समस्याको रुपमा रहेको दलित महिलाहरुको आर्थिक, सामाजिक र राजनैतिक पक्षमा अध्ययन गर्ने अवसर दिएकोमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय, समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रिय विभाग, कीर्तिपुर प्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यसैगरी सुझाव, सल्लाह र अनुमति दिनुभएकोमा समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभागका प्रमुख प्रा.डा. ओम गुरुङ ज्यू, प्रति आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आफ्नो अत्यन्त व्यस्तताका बावजुद पनि आवश्यक मार्गनिर्देशन, सुझाव, सल्लाह, सहयोग र अमूल्य समय दिनुहुने आदरणीय गुरु डा. सन्ध्या बस्नेत ज्यूप्रति हृदय देखि नै कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु । उहाँको सुक्ष्म दृष्टि, हौसला र प्रेरणाको परिणाम हो यो शोध पत्र । यस्तै मेरो जीवनका हरेक पाइलामा उत्साह र उर्जा प्रदान गरी मलाई यस अवस्थामा ल्याउने मेरो बुवा श्री गुरु प्रसाद पोखेल ज्यू र आमा रमा पोखेल ज्यूको साथै शोध पत्र तयार पार्नकोलागि हौसला दिनुहुने आदरणीय दाजु थानेश्वर पोखेल, डा.चन्द्रकान्त ज्ञवाली प्रति हृदय देखि नै कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यो शोधकार्य पूर्ण गर्न निरन्तर सल्लाह, सुझाव र प्रेरणा दिने बहिनी प्रतिक्षा पोखेल, राधा पोखेल र मेरा साथीहरु बिन्दु आत्रेय, इन्दु शर्मा, उषा खनाल प्रति कृतज्ञ छु । त्यसैगरी त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुरमा अध्यापनरत सम्पूर्ण गूरुहरु प्रति पनि कृतज्ञ छु ।

यो शोधपत्र तयार गर्नको लागि तथ्याङ्क र सामाग्रीहरु उपलब्ध गराउने विभिन्न सरकारी, गैर सरकारी संघ संस्थाहरु लगायत नयाँगाउँ गा.वि.स प्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा कम्प्युटर टाइप गर्न सहयोग गर्नुहुने विन्दु आत्रेय, इन्दु आत्रेयलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मिति : २०६८/१/१९

लक्ष्मी पोखेल

बिषय सूची

पेज नं.

सिफारिस पत्र

स्वीकृति पत्र

कृतज्ञता ज्ञापन

अध्याय एक

परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि १

१.२ समस्याको कथन ४

१.३ अध्ययनको उद्देश्य ५

१.४ अध्ययनको महत्व ५

अध्याय दुई

२.१ पूर्व साहित्यको अध्ययन ७-१३

अध्याय तीन

अनुसन्धान पद्धति १५-१७

३.१ अनुसन्धानको ढाँचा १५

३.२ अध्ययन क्षेत्रको छनौट १५

३.३ गणना विधि १५

३.४ तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोत १६

३.४.१ प्राथमिक तथ्याङ्क संकलन विधि १६

३.४.२ द्धितिय स्रोतबाट तथ्याङ्क संकलन १६

३.५ तथ्याङ्क संकलन विधि १६
३.५.१ अवलोकन १७
३.५.२ अन्तरवार्ता तालिका १७
३.६ तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण १७
३.७ अध्ययनको सीमा १७

अध्याय चार

अध्ययन क्षेत्रको भौगोलिक परिचय १८-२०
४.१ गुल्मी जिल्ला १८
४.२ नयाँगाउँ गाउ विकास समिति १९
४.३. अध्ययन क्षेत्र नयाँगाउँ गाउ विकास समितिको वडा नं. १ २०
४.३.१. जनसंख्या २०

अध्याय पाँच

५.१ अध्ययन क्षेत्रका महिलाको सामाजिक अवस्था २३
५.१.२ वैवाहिक स्थिति २३
५.१.३ परिवारको किसिम २५
५.२ कामी समुदायमा छुवाछुत हुने स्थान र त्यसको प्रत्यक्ष असर ३०
५.३ कामी महिलामा भएको स्तरीकरण ३२
५.४ प्राकृतिक सम्पदा र कामी महिला ३३
५.५ सेवा मूलक संस्थाहरु र कामी महिला ३३
५.५.१ स्वास्थ्य सम्बन्धि संस्थाहरु ३३
५.५.२ शैक्षिक संस्थाहरु र कामी महिला ३३
५.५.३ यातायात र सञ्चार : ३५
५.५.४ विद्युत ३५
५.६. कामी जातिका महिलामा भेदभाव र छुवाछुतले सामाजिक जीवनमा पारेका ३६

असरहरु

अध्याय छ

६.१ दलित महिलाको आर्थिक अवस्था ३७

६.२ दलित महिलाको धार्मिक अवस्था ४३

६.३ दलित महिलाका राजनीतिक अवस्था ४५

अध्याय सात

७. १ कामी समुदायको सामाजिक, आर्थिक परिवर्तन र निर्णय प्रक्रियामा लैङ्गिक सहभागिता५१

७.१.१ आर्थिक परिवर्तन ५२

७.१.२ धार्मिक परिवर्तन ५३

७.१.३.राजनीतिक परिवर्तन ५३

७.२ निर्णय प्रक्रियामा लैङ्गिक सहभागिता ५४

अध्याय आठ

सारांश र निष्कर्ष **५६-५८**

९.१ सारांश ५६

९.२ निष्कर्ष ५८

सन्दर्भ ग्रन्थसूची

प्रश्नावली

तालिका सूची

तालिका नं.	शीर्षक	पेज नं.
४.१	नयाँगाउँ गा.वि.स. जनसंख्या	१९
४.२	कृषि कार्यमा संलग्न नयाँगाउँ गा.वि.स घरधुरी संख्या	१९
४.३	नयाँगाउँ गा.वि.स.को साक्षरता स्थिति	२०
४.४	नयाँगाउँ गा.वि.स.को वडा नं. १ का कामी जातिको जनसंख्या	२१
४.५	नयाँगाउँ गा.वि.स.को जनसंख्या स्थिति	२१
५.१	अध्ययन क्षेत्रका महिलाको वैवाहिक स्थिति	२३
५.२	उमेरगत विवरण	२४
५.३	अध्ययन क्षेत्रका महिलाको परिवारको अवस्था	२५
५.४	कामी समुदायका बच्चाबच्चीको सम्पर्क	२६
५.५	कामी महिलाको घरमा प्राप्त स्थान	२७
५.६	घरायसी कार्यमा पुरुष सदस्यको सहयोग	२७
५.७	छोरीलाई पढाउने सम्बन्धि धारणा	२८
५.८	अध्ययन क्षेत्रको घरको किसिम	२८
५.९	कामी महिलाको घरायसी कार्यको निर्णय प्रक्रिया	२९
५.१०	अध्ययन क्षेत्रका महिलाहरुलाई छुवाछुत हुने स्थान	३०
५.११	कामी समुदायमा छुवाछुतको कारण	३१
५.१२	छुवाछुत प्रथा हटाउन गर्नु पर्ने कार्य	३२
५.१३	अध्ययन क्षेत्रका महिलाको शैक्षिक योग्यता	३४
६.१	अध्ययन क्षेत्रका घरपरिवारले बाल्ने बत्तिको किसिम	३६
६.२	पेशाको विवरण	३८

६.३ कामी समुदायलाई खान पुग्ने समय	३९
६.४ कृषि क्षेत्रमा योगदान	४०
६.५ जग्गा खेती गर्ने किसिम	४१
६.६ पशुपक्षी पालन	४१
६.७ चाडपर्वकोलागि खर्च	४२
६.८ कामी परिवारले ऋण लिने स्थान/व्यक्ति	४३
६.९ धार्मिक कार्यमा सहभागिता	४४
६.१० महिलाको राजनीति प्रतिको चासो	४६
६.११ परिवारका सदस्यले राजनीतिमा लाग्न दिने प्रेरणा	४७
६.१२ महिलालाई जानकारी भएको पार्टीको नाम	४८
६.१३ राजनीति प्रतिको धारणा	४९
६.१४ राजनीतिमा भाग लिएमा के फाइदा हुन्छ	४९